

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА**

Т.О. Гайналь

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з дисципліни «Історія зарубіжної соціології»
для студентів спеціальності 054 «Соціологія»**

Івано-Франківськ

Симфонія форте

2017

УДК 316

ББК 60.5

Г 14

Рецензенти:

Даниляк Р.П., канд. філос. наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Кучера І.В., канд. істор. наук, доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Розглянуто і рекомендовано до друку кафедрою філософії, соціології та релігієзнавства філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Протокол №1 від 28 серпня 2017 року.

Гайналь Т.О.

Г 14 Методичні рекомендації з дисципліни «Історія зарубіжної соціології» для студентів спеціальності 054 «Соціологія» / Т.О. Гайналь. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. – 28 с.

У навчально-методичному комплексі викладено зміст лекційних, плани семінарських занять, завдання для пошукової та самостійної роботи, програмові вимоги, критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу «Історія зарубіжної соціології».

УДК 316

ББК 60.5

©Гайналь Т.О., 2017

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тематичний план навчального курсу	6
Зміст курсу	8
Завдання для самостійної та індивідуальної роботи.....	12
Термінологічний словник.....	19
Програмові вимоги.....	22
Теми курсових робіт.....	23
Оцінювання знань студентів.....	24
Організація, порядок проведення та засоби здійснення поточного і підсумкового контролю	26
Рекомендована література.....	27

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Історія зарубіжної соціології**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «бакалавр» напряму підготовки 054 «Соціологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія становлення соціології як науки та особливості розвитку сучасної соціології.

Міждисциплінарні зв'язки: «Історія соціологічної думки в Україні», «Історія емпіричної соціології», «Сучасні соціологічні теорії».

Програма навчальної дисципліни складається з двох модулів:

Змістовий модуль 1. Історія соціології як наука

Змістовий модуль 2. Основні етапи розвитку зарубіжної соціології

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомити з теоретичними основами та закономірностями функціонування соціологічної науки, принципами співвідношення методології та методів соціологічного пізнання, сформулювати уявлення про основні тенденції та напрямки розвитку світової соціології, кваліфіковано аналізувати сучасні проблеми суспільства в межах однієї з галузей соціології, використовувати та розробляти соціологічний інструментарій для діагностики різних видів соціальної діяльності.

Завдання:

- мати уявлення про загальні принципи вивчення історії науки, про основні підходи до періодизації історії соціології, про методологічні основи соціологічного знання, про основні теоретичні напрями в соціології;
- зміст основних праць з історії соціології;
- знати про спроби створення інтегративної теорії соціології.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні ідеї, питання, концепції та теоретичні конструкції осмислення соціальної реальності в протосоціології;
- етапи розвитку соціології та основні соціологічні парадигми;
- особливості теоретичної та емпіричної соціології;
- основи аналізу явища повсякденності в соціології;
- специфіку сучасних соціологічних досліджень;
- шляхи впровадження результатів соціологічних досліджень та соціальні технології у практичній діяльності.

вміти:

- аналізувати соціологічні тексти;
- співставляти поняттєвий апарат соціологів та їх позиції;

- визначати теоретичний напрям чи підхід, методологічне обґрунтування соціологів;
- використовувати ідеї, питання, методології та вирішення теоретичних завдань соціологів як теоретичну базу для дослідження сучасних соціальних феноменів і фактів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин / 6 кредитів ЄКТС.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«Історія зарубіжної соціології»
Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Історія соціології як наука												
Тема 1. Проблеми вивчення історії соціології	16	2	4			10						
Тема 2. Передумови виникнення соціології	16	2	4			10						
Разом за змістовим модулем 1	32	4	8			20						
Змістовий модуль 2. Основні етапи розвитку зарубіжної соціології												
Тема 1. Виникнення соціології. О. Конт як засновник соціології	16	2	4			10						
Тема 2. Позитивізм у соціології	14	2	2			10						
Тема 3: Психологізм у соціології ХІХ ст.	14	2	2			10						
Тема 4. Соціологія К. Маркса	14	2	2			10						
Тема 5. Класична соціологія (Е. Дюркгейм)	14	2	2			10						
Тема 6. Класична соціологія (М. Вебер)	14	2	2			10						
Тема 7. Німецька соціологічна школа. Соціологія в Італії	14	2	2			10						
Тема 8. Соціологія в США	16	2	4			10						
Тема 9. Сучасна	16	2	4			10						

західна соціологія												
Тема 10. Сучасна західна соціологія	16	2	4			10						
Разом за змістовим модулем 2	148	20	28			100						
ІНДЗ			-	-		-						
Усього годин	180	24	36			120						

ЗМІСТ КУРСУ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Історія соціології як наука

Тема 1. Проблеми вивчення історії соціології

1. Межі соціологічного знання та його критерії.
2. Мета та завдання історії соціології.
3. Особливості періодизації історії соціології.

Тема 2. Передумови виникнення соціології

1. Соціальні передумови виникнення соціології.
2. Теоретичні передумови появи соціології.
3. Протосоціологія.

Змістовий модуль 2. Основні етапи розвитку зарубіжної соціології

Тема 1. Виникнення соціології. О. Конт як засновник соціології

1. Періоди творчості та ідейний вплив на формування наукових поглядів.
2. Позитивізм та позитивне мислення.
3. Соціологія як наука про суспільство.
4. Соціальна статика та соціальна динаміка.

Тема 2. Позитивізм у соціології

1. Г. Спенсер та еволюціонізм у соціології.
2. Расово-антропологічна школа.
3. Географічна школа.
4. Соціал-дарвінізм.

Тема 3. Психологізм у соціології XIX ст.

1. Психологічний еволюціонізм.
2. Психологія натовпу.
3. Інстинктивізм.

Тема 4. Соціологія К. Маркса

1. Людина і суспільство в концепції К. Маркса.
2. Матеріалістичне розуміння історії.
3. Теорія класів та класової боротьби.
4. Теорія соціального розвитку. Соціальні революції.

Тема 5. Класична соціологія (Е. Дюркгейм)

1. Соціальний реалізм та соціологізм в Е. Дюркгейма.
2. Структура соціології.
3. Поняття соціального факту.
4. Солідарність та її види. Явище аномії суспільства.

Тема 6. Класична соціологія (М. Вебер)

1. Поняття «розуміючої» соціології.
2. Професійна діяльність соціолога.
3. Соціальна дія та її види. «Ідеальний» тип.
4. Соціологія політики та влади.

Тема 7. Німецька соціологічна школа. Соціологія в Італії

1. Соціологічна концепція Г. Зіммеля.
2. Соціологія Ф. Тьонніса.
3. Соціологія в Італії. Теорія еліт В. Парето.

Тема 8. Соціологія в США

1. Характерні риси емпіричної соціології. Основні етапи розвитку американської соціології.
2. Чиказька школа соціології та основні напрями її досліджень.
3. Колумбійська школа соціології.
4. Особливості індустріальної соціології Гарвардського університету.

Тема 9. Сучасна західна соціологія

1. Характерні риси сучасної соціології.
2. Структурний функціоналізм.
3. Теорія конфлікту.
4. Символічний інтеракціонізм.

Тема 10. Сучасна західна соціологія

1. Інтегральна соціологія П. Сорокіна.
2. Психоаналіз в соціології.
3. Теорія соціального обміну.
4. Феноменологічна соціологія. Етнометодологія.
5. Неомарксизм.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціологія та її історія

План

1. Поняття соціології. Теоретична та емпірична соціології.
2. Етапи історичного розвитку соціології.
3. Взаємозв'язок історії соціології з історією соціальної філософії та історією.

Тема 2: Протосоціологія як передумова наукового вивчення суспільства

План

1. Протосоціологічні ідеї античності.
2. Особливості розвитку соціальних ідей в Середньовіччі та Відродженні.
3. Соціальні погляди мислителів Нового часу.
4. Просвітництво: основні соціальні ідеї.

Тема 3: Виникнення соціології як науки

План

1. О. Конт як родоначальник соціології.
2. Проект соціології («позитивне», «негативне» знання, класифікація наук, стадії розвитку людського інтелекту, структура, методи та завдання соціології).
3. Вчення О. Конта про суспільство.

Тема 4: Позитивізм у соціології ХІХ ст.

План

1. Принципи позитивізму.
2. Соціологічна концепція Г. Спенсера.
3. Позитивістські школи в соціології (географічна, расово-антропологічна, соціальний дарвінізм).

Тема 5: Психологізм соціології ХІХ ст.

План

1. Психологізм у соціології ХІХ ст.: основні принципи.
2. Психологічний еволюціонізм.
3. Психологія натовпу
4. Інстинктивізм.

Тема 6: Соціологія К. Маркса

План

1. Класова структура суспільства. Класова боротьба.
2. Поняття базису та надбудови. Матеріалістичне розуміння історії.
3. Суспільний розвиток у концепції К. Маркса.

Тема 7: Соціологізм Е. Дюркгейма

План

1. Соціологізм та соціальний реалізм Е. Дюркгейма.
2. Розуміння соціології.
3. Поняття соціального факту.
4. Солідарність у суспільстві.

Тема 8: «Розуміюча соціологія» М. Вебера

План

1. Поняття соціології та соціолога у М. Вебера.
2. Соціальна дія та її види.
3. «Ідеальний тип» в концепції М. Вебера.
4. Соціологія політики та влади.

Тема 9: Німецька формальна соціологія. Соціологія в Італії

План

1. Соціологічна концепція Г. Зіммеля.
2. Соціологія Ф. Тьонніса.
3. Соціологія в Італії. В. Парето.

Тема 10: Емпірична соціологія в США

План

1. Особливості розвитку американської соціології.
2. Чиказька школа соціології: основні представники та напрями досліджень.
3. Соціологія в Колумбійському університеті.
4. Гарвардська школа соціології. Індустріальна соціологія.

Тема 11: Соціологія ХХ ст.

План

1. Особливості розвитку сучасної соціології.
2. Структурний функціоналізм (Т. Парсонс, Р. Мертон).
3. Теорія конфлікту (Ч.Р. Міллс, Л. Козер, Р. Дарендорф).
4. Символічний інтеракціонізм (Дж. Мід, Г. Блумер).

Тема 12: Соціологія ХХ ст.

План

1. Фрейдизм у соціології.
2. Теорія соціального обміну (Дж. Хоманс).
3. Феноменологічна соціологія (А. Шюц) та етнометодологія (Г. Гарфінкель).
4. Неомарксизм у соціології (Франкфуртська школа: М. Горкгаймер, Т. Адорно, Ю. Габермас).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Виконання творчих завдань:

- поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу;
- самостійне вивчення частини програмного матеріалу;

2. Робота з питаннями для самоперевірки.

3. Підготовка доповідей.

4. Підготовка презентацій.

5. Написання есе.

6. Укладання термінологічного словника.

7. Складання кросвордів.

8. Робота з першоджерелами.

9. Підготовка до контрольних робіт та іспиту.

10. Підготовка доповіді на звітну студентську конференцію.

Тема 1. Соціологія та її історія

1. Виконання творчих завдань:

- поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:

1. Соціологія та історія соціології: предметне поле та завдання дослідження.

2. Структура соціологічного знання.

3. Категоріальний апарат соціології.

- самостійне вивчення частини програмного матеріалу:

1. Соціологія, історія соціології, філософія історії, філософії, історія: предметне поле та завдання дослідження.

2. Соціальні закони: труднощі визначення та застосування.

2. Робота з питаннями для самоперевірки.

1. Час появи соціології як самостійної дисципліни – сер. ХІХ ст. Які версії її появи в цей час Вам відомі?

2. Чи відрізняється розуміння соціології у її засновників та сучасних вчених?

3. Чи можна робити висновки по стану соціології про стан суспільства?

4. Навіщо сучасним соціологам знати класиків соціології?

3. Підготовка доповідей.

4. Підготовка презентацій.

5. Написати есе, використовуючи наступні терміни: соціологія, теоретична соціологія, суспільство, функції, соціум, емпіричне дослідження, мікросоціологія.

6. Укладання термінологічного словника до теми.

Тема 2. Протосоціологія як передумова наукового вивчення суспільства

1. Робота з питаннями для самоперевірки.

1. В чому може полягати актуальність поглядів мислителів Античності та Середньовіччя для сучасної соціології? Які їхні ідеї не отримали розвитку, а які підтримуються та розвиваються?

2. Серед категорій, які використовують античні мислителі зустрічаються такі, як «природа», «закон», «природний закон», «природне право». Яке їхнє значення (дайте дефініцію, знайдіть суміжні поняття) та роль в побудові теорій суспільства?

3. Які основні якості та вміння ідеального політика в працях Платона, Арістотеля, Н. Макіавеллі?
4. Як можливе суспільство?
 - а) Дайте максимально лаконічну відповідь (згідно з Т. Гоббсом).
 - б) Дайте власну версію відповіді (у вигляді гіпотези/ ідеї/ фрагменту роздуму).
5. Як пов'язані морально-етичні погляди та поведінка людини в суспільстві? (Спільне та відмінне в позиціях І. Канта та Г. Гегеля з цього приводу).
6. Які закономірні зв'язки виділяє Ш. Монтеск'є щодо різних форм правління? Наведіть приклади.
7. Чи можна назвати підхід Ш. Монтеск'є детерміністським? Чому?
8. Які умови та ознаки суспільного прогресу виділяв Н. де Кондорсе?
- 3. Підготовка доповідей.** Левіафан, ідея держави-чудовиська. Політична модель демократії Ж.-Ж. Руссо: принципи суспільного договору, «всезагальна воля» та «воля всіх».
- 4. Підготовка презентацій.**
- 5. Укладання термінологічного словника.**
- 6. Складання кросвордів.**

Тема 3. Виникнення соціології як науки

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу: Протосоціологічні погляди А. Сен-Сімона*

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу.*

Історія емпіричної соціології як предмет дослідження. Школи емпіричної соціології як предмет вивчення. Потреба виникнення емпіричної соціології. Об'єкт та предмет вивчення емпіричної соціології. Емпірична соціологія та емпіричні дослідження.

2. Робота з питаннями для самоперевірки.

1. Які основні принципи позитивістського пояснення в соціології?
2. Структуруйте ідеї А. Сен-Сімона за схемою:
 - а) позитивізм як провісник еволюції;
 - б) евристичні правила та можливості Соціології (соціальної фізики);
 - в) позитивістський проект суспільного життя.
3. Що об'єднує погляди позитивістів на сучасне їм суспільство, а що – відрізняє? Чим можуть бути зумовлені ці відмінності?

3. Підготовка доповідей. Антиіндивідуалізм О. Конта. Проект побудови позитивного суспільства.

4. Підготовка презентацій. Позитивізм в соціології, методи позитивного вивчення суспільства. А. Сен-Сімон: стадії історичного розвитку, еволюція суспільної структури. Образ позитивного знання в програмі О. Конта: закон «трьох стадій», соціальна статика і соціальна динаміка, класифікація наук та місце соціології.

5. Написання есе, використовуючи терміни: протосоціологія, соціальна наука, соціальна статика, соціальний закон, соціальна фізика.

6. Укладання термінологічного словника.

Тема 4. Позитивізм у соціології XIX ст.

1. Робота з питаннями для самоперевірки.

1. Розкрийте ідею Г. Спенсера про соціальну еволюцію.
2. Чим різняться між собою соціологічні вчення О. Конта і Г. Спенсера?
3. У чому полягає сенс вчення Г. Спенсера про соціальну політику держави?
4. Назвіть основні положення соціального дарвінізму.
5. До якого соціологічного напрямку належить американський соціолог А. Смолл і яка ідея є найбільш плідною в його творчому доробку?
6. Перелічіть основні положення концепцій географічного напрямку в соціології.
7. Назвіть основні положення концепцій расово-антропологічної школи в соціології.
8. Що таке «позитивізм у соціології»? Назвіть основні принципи соціологічного позитивізму та дайте їхню оцінку з огляду на перспективи сьогодення.
9. Назвіть і розкрийте зміст п'яти системних принципів розвитку соціального організму згідно з вченням Г. Спенсера.

2. Підготовка доповідей. Вчення Г. Спенсера про соціальну політику та його відмінність від уявлень О. Конта. Сутність, фази та фактори суспільної еволюції згідно з Г. Спенсером.

3. Підготовка презентацій. Чи можуть географічні чинники (клімат, ландшафт, ґрунти, ріки тощо) визначати розвиток суспільства? Обґрунтуйте свою відповідь.

4. Укладання термінологічного словника.

Тема 5. Психологізм у соціології XIX ст.

1. Робота з питаннями для самоперевірки.

1. У чому полягає відмінність між соціологічним позитивізмом і психологічним напрямом у соціології?
2. Дайте характеристику відмінностей між еволюціонізмом Г. Спенсера та психологічним еволюціонізмом Л. Ворда.
3. Розкрийте суть психологічного еволюціонізму.
4. Охарактеризуйте основні положення психології натовпу Г. Лебона.
5. У чому полягає суть «гормічної» концепції В. Мак-Дугала?

2. Підготовка доповідей. Основні положення праці Г. Лебона «Психологія соціалізму».

3. Підготовка презентацій. Сучасна «людина натовпу».

4. Укладання термінологічного словника.

Тема 6. Соціологія К. Маркса

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:* Соціальна база та етапи розвитку конфлікту, зумовленість революції та активність її учасників. Намалуйте схему будови суспільства згідно з ученням К. Маркса.

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу:* Капіталістичне суспільство в працях К. Маркса, суспільний конфлікт в контексті зміни формацій.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. В чому відмінність виробничих відносин та продуктивних сил згідно з К. Марксом? Як співвідносяться ці категорії? 2. В чому полягає вклад К. Маркса в соціологічну науку в цілому? 3. Яке місце людини у соціологічному вченні марксизму? Чи насправді людина є лише «гвинтиком» історії?

3. Підготовка доповідей. Природа людини та можливість подолання експлуатації.

4. Підготовка презентацій. Суспільний резонанс на теорію К. Маркса.

5. Написання есе.

6. Укладання термінологічного словника.

Тема 7. Соціологізм Е. Дюркгейма

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:* Соціологізм та соціальний реалізм Е. Дюркгейма. Розуміння соціології. Поняття соціального факту. Солідарність у суспільстві.

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу:* Характеристика аномії суспільства. Причини та види самогубства. Соціологія релігії Е. Дюркгейма.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. Які ознаки та умови нормальності явища? Як співвідносяться соціальна норма та соціальний факт? 2. Чим відрізняються та як пов'язані між собою два стани суспільства – нормальність та криза? 3. Як Е. Дюркгейм обґрунтовує свою тезу про те, що суспільства в ході розвитку рухаються від механічної до органічної солідарності? 4. Охарактеризуйте типологію самогубств в межах концепції Е. Дюркгейма. Чи актуальна вона для сучасних суспільств?

3. Підготовка доповідей. «Хвороби» суспільства: причини та способи уникнення.

4. Підготовка презентацій.

5. Написання есе.

6. Укладання термінологічного словника.

Тема 8. «Розуміюча соціологія» М. Вебера

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:* Поняття соціології та соціолога у М. Вебера. Соціальна дія та її види. «Ідеальний тип» в концепції М. Вебера. Соціологія політики та влади.

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу:* Типи управління в суспільстві. Бюрократія у вченні М. Вебера. Принцип «інтелектуальної чесності» науковця. Принцип свободи від оціночних суджень.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. Як можна застосувати ідеї М. Вебера про смисл та типологію соціальної дії? 2. В чому проявляється раціоналізація західного суспільства та на які сфери життя вона впливає? 3. Яка специфіка науки та політики як покликання та професії? 4. Наведіть приклади ідеальних типів з праць М. Вебера та в конкретних емпіричних дослідженнях. 5. Сформулюйте гіпотезу про українське суспільство та його стан, використовуючи ідеальні типи та види управління М. Вебера.

3. Підготовка доповідей. «Розуміюча соціологія» М. Вебера, раціональність та розуміння. Проблема ціннісної нейтральності. Основні якості ідеального типу. Раціоналізація як діагноз епохи. Особливості наукового покликання.
4. Підготовка презентацій. Приклади соціальних дій. Види «ідеальних типів».
5. Написання есе.
6. Укладання термінологічного словника.

Тема 9: Німецька формальна соціологія. Соціологія в Італії

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу*: Соціологічна концепція Г. Зіммеля. Соціологія Ф. Тьонніса. Соціологія в Італії. В. Парето.
- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу*: Елітаризм В. Парето. Філософія грошей Г. Зіммеля. Суспільство та спільнота в Ф. Тьонніса.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. В чому соціологічний смисл аналізу в етюдах Г. Зіммеля? 2. Яка специфіка розуміння цінності в концепції Г. Зіммеля? 3. В чому відмінність Gemeinschaft и Gesellschaft на прикладі концептів «праця», «дім», «статус»? 4. Яку роль в теорії Ф. Тьонніса відіграє поняття «воля»? Як співвідноситься воля та взаєморозуміння, воля та конвенція? 5. Прокоментуйте (наведіть аргументи, емпіричні приклади) наступні тези: а) в сучасному суспільстві переважає Gesellschaft; б) Gemeinshaft існує, оскільки є фундаментом Gesellschaft; в) Gemeinschaft існує, але видозмінений під впливом Gesellschaft. 6. Які основні орієнтири логіко-експериментальної соціології В. Парето? 7. Як концепція еліти пов'язана з загальною теорією В. Парето?

3. Підготовка доповідей. Розрізнення форми та змісту як динамічного відношення, поняття «цінності». Методологія вивчення соціальних форм. Особливості стану сучасного суспільства та культури в перспективі особистості. Тенденція становлення «суспільства» в концепції Ф. Тьонніса. Логіко-експериментальна соціологія В. Парето. Еліти та суспільна гетерогенність. Фактори рівноваги соціальної системи.

4. Написання есе.

5. Укладання термінологічного словника.

Тема 10: Емпірична соціологія в США

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу*: Особливості розвитку американської соціології. Чиказька школа соціології: основні представники та напрями досліджень. Соціологія в Колумбійському університеті. Гарвардська школа соціології. Індустріальна соціологія.
- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу*: Методологічна база емпіричної соціології в США. Основні напрямки дослідження в соціології США. Інституціоналізація американської соціології. Структура взаємодії, основні форми актів поведінки (П. Сорокін). Висота та профіль стратифікації, поняття «соціальна мобільність». Принцип ментальності та типологія культурних суперсистем: форми істини та етика як характеристики. Соціокультурний прогноз П. Сорокіна. Урбаністика в американській соціології.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. В чому відмінність західноєвропейської та американської соціології в першій половині ХХ ст.? 2. На які проблеми була зорієнтована американська соціологія на різних етапах свого розвитку? 3. Чому саме США стали лідером емпіричної соціології в ХХ ст.? 4. Як пов'язані особистість та соціальне ціле (група/суспільство), згідно з інтегральним підходом П. Сорокіна? 5. Які можливості та обмеження концепції П. Сорокіна?

3. Підготовка доповідей. Емпіричні дослідження та масові опитування у США в ХХ ст. Методологічні новації П. Лазарсфельда. Діяльність Дж. Геллапа по вивченню громадської думки.

4. Написання есе.

5. Укладання термінологічного словника.

Тема 11: Соціологія ХХ ст.

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:* Особливості розвитку сучасної соціології. Структурний функціоналізм (Т. Парсонс, Р. Мертон). Теорія конфлікту (Ч.Р. Мілс, Л. Козер, Р. Дарендорф). Символічний інтеракціонізм (Дж. Мід, Г. Блумер).

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу:* «Структура соціальної дії»: постановка проблеми соціального порядку і перший неокласичний синтез. Побудова єдиної системної теорії: одиничний акт, нормативна орієнтація, мотивація актора. Поняття загальної системи дії, чотирьохфункціональна парадигма. Критика постулатів функціоналізму з боку Р. Мертона. Парадигма функціонального аналізу Р. Мертона: поняття «явних» та «латентних функцій», «дисфункцій». Теорія середнього рівня.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. Опишіть внутрішньоконцептуальні зв'язки в теорії Т. Парсонса – як пов'язані між собою нормативна орієнтація, типові змінні дії та загальна система дії? 2. Які соціальні проблеми дає можливість вивчати структурний функціоналізм Т. Парсонса? 3. Чи може еволюювати суспільство, згідно з концепцією структурного функціоналізму? 4. На чому ґрунтувалася критика функціоналізму? 5. Чому присвячена теорія середнього рівня? 6. Що таке девіації, згідно з Р. Мертоном, та як її можна вивчати? 7. Як пов'язані та чим відрізняються основні поняття теорії символічного інтеракціонізму: жест, символ, свідомість, дія, інтеракція, узагальнений інший, стимул, соціальний контроль? 8. Наскільки дієва концепція Дж. Міда для пояснення макрофеноменів – соціальних інститутів, політичних режимів, суспільних тенденцій? 9. Які перспективи реалізації індивідуальності в сучасному суспільстві?

3. Підготовка доповідей. Роль соціалізації в функціонуванні суспільства. Від структурного функціоналізму до еволюційного функціоналізму. Варіанти девіації в умовах аномії (Р. Мертон). Генеза та якості самості (Дж. Мід). Співвідношення «І» та «Ме» в уявленнях Дж. Міда про структуру особистості. «Нова соціологія» та її внесок в розвиток культури (Ч. Мілс). Вимірювання

інституційного порядку, розподіл влади в суспільстві (Ч. Міллс). Критика сучасної соціальної структури: протистояння еліти та інтелектуалів (Ч. Міллс).

4. Написання есе.

5. Укладання термінологічного словника.

Тема 12: Соціологія ХХ ст.

1. Виконання творчих завдань:

- *поглиблене вивчення окремих питань лекційного матеріалу:* Фрейдизм у соціології. Теорія соціального обміну (Дж. Хоманс). Феноменологічна соціологія (А. Шюц) та етнометодологія (Г. Гарфінкель). Неомарксизм у соціології (Франкфуртська школа: М. Хоркхаймер (Горкгаймер), Т. Адорно, Ю. Хабермас (Габермас)).

- *самостійне вивчення частини програмного матеріалу:* Методологічна критика позитивізму у А. Шюца. Інтерсуб'єктивний характер суспільства, типове та повсякденність соціального порядку. Феноменологічне осмислення понять «раціональність», «об'єктивність», «реальність». Робота П. Бергера та Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності»: значення процесів реіфікації та хабітуалізації. П'ять аксіоматичних положень у теорії соціального обміну. Мікросоціологічні підходи.

2. Робота з питаннями для самоперевірки. 1. Що таке раціональність в перспективі повсякденності? Які особливості процесу інституціоналізації (як об'єктивної та суб'єктивної реальності)? 2. Опишіть певну соціальну ситуацію в поняттях та в логіці феноменологічної соціології (наприклад «Людина повертається додому»). 3. Яким теоріям протиставляється теорія соціального обміну? 4. Які особливості тлумачення П. Блау змісту поняття «соціальний обмін»? 5. Зробіть опис теорії соціального обміну. 6. Які особливості сучасної західної соціології?

3. Підготовка доповідей. Соціальна поведінка як обмін нагородами і санкціями. Принципи теорії соціального обміну.

4. Написання есе.

5. Укладання термінологічного словника.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Емпіричний – той, що засвідчується органами чуття та дається нам через досвід.

Теоретичний – той, що є результатом інтелектуальних зусиль.

Апріорний – додосвідний, передує досвіду.

Теоретичне соціологічне знання – знання про об'єкти соціальної реальності, їхні цілісні системні характеристики, яке отримане завдяки застосуванню методів наукового дослідження та раціоналізованих теоретичних засобів (понять, логічних конструкцій).

Емпіричне соціологічне знання – знання про соціальні процеси та явища, яке отримане за допомогою емпіричних методів дослідження (опитування, спостереження, експеримент, вибірковий метод, контент-аналіз та ін).

Методологія – сукупність методів.

Метод – шлях, спосіб досягнення чого, вирішення проблем тощо.

Методологія соціології – система принципів, методів і стратегій, які використовуються для одержання нового соціологічного знання, його інтерпретації та практичного застосування.

Інтерпретація – метод гуманітарного пізнання, який полягає в тлумаченні чого, розкритті його змісту.

Соціальний номіналізм – позиція, згідно з якою суспільство зводиться до сукупності індивідів та взаємодій між ними.

Соціальний реалізм – позиція, згідно з якою суспільство не зводиться до сукупності індивідів та взаємодій між ними, а є надіндивідним та позаіндивідним цілим.

Аномія – термін, введений Е. Дюркгаймом для опису стану суспільства, що характеризується розпадом системи традиційних цінностей і норм, браком чіткої моральної регуляції поведінки індивідів.

Інстинктивізм – напрям у соціології, який здійснює спробу пояснення соціальних явищ і процесів через звернення до вроджених інстинктів людини, до біологічної природи людини.

Вертикальна соціальна мобільність – зміна становища індивіда, яка спричинює підвищення або пониження його соціального статусу.

Горизонтальна соціальна мобільність – зміна становища індивіда, яка не спричинює підвищення або пониження його соціального статусу.

Соціальна революція – докорінний переворот у житті суспільства, який призводить до ліквідації віджилого суспільного ладу та утвердження нового.

Соціальна дія – дія індивіда, яка має індивідуальний сенс та орієнтована на інших.

Соціальна мобільність – рух індивідів, груп індивідів чи соціальних об'єктів між різними позиціями в ієрархії соціальної стратифікації.

Соціальна спільнота – реально існуюча сукупність індивідів, що виділена на підставі певної ознаки та яку можна емпірично зафіксувати.

Соціальний інститут – сталий механізм самоорганізації спільного соціального життя людей (сім'я, освіта, політика, економіка та ін.).

Соціологізм – принцип специфічності та автономності соціальної реальності, визнання домінування її над окремими індивідами.

Відчуження – відчуття індивідом віддалення, відокремлення від ситуації, групи чи культури.

Ідеальний тип – поняття, що введено М. Вебером на позначення зразка, уможливної конструкції, якої насправді не існує, але до якої треба прагнути.

Соціологія – найзагальніша система взаємозв'язків і взаємин між людьми, в яких проявляється їхня взаємозалежність одне від одного та які склалися історично; об'єднання людей, яке займає певну територію, відрізняється своєю культурою та соціальними інститутами.

Протосоціологія – доконтівський період розвитку соціального знання, підготовчий період до виникнення соціології як окремої науки (триває з античності до 30-х років XIX ст.).

Соціальний факт – спосіб дії, чітко визначений чи ні, що здійснює на індивіда примусовий зовнішній тиск, водночас існуючи не залежно від нього.

Позитивізм – напрям в філософії та соціології, який започаткований в 30-х роках XIX ст. О. Контом; методологічна позиція у суспільних науках і соціології зокрема, яка впливає з розуміння суспільства та його закономірностей за аналогією до природи. Соціологія, як і решта суспільних наук, має будуватися за зразком природничих наук, а результати її пошуку мають бути одержані за допомогою застосування наукових методів, збирання та аналізу емпіричних даних.

Соціальна статика – складова соціології (згідно з О. Контом), яка вивчає умови існування, будову суспільства, його компоненти.

Соціальна динаміка – складова соціології (згідно з О. Контом), теорія суспільного розвитку, головне завдання якої – вивчення послідовності розвитку соціальних явищ, використання знань про суспільство для вирішення конкретних проблем.

Соціальний клас – великі групи людей, які відрізняються: 1) місцем в історично визначеній системі суспільного виробництва; 2) зв'язком із засобами виробництва; 3) роллю в суспільній організації праці; 4) способами одержання і розмірами тієї частки суспільного багатства, яка є в їхньому розпорядженні.

Соціально-економічна формація – історичний тип суспільства, цілісний «соціальний організм», що базується на певному способі виробництва (первіснообщинна, рабовласницька, феодальна, капіталістична, комуністична).

Соціальна солідарність – сила, яка згуртовує суспільство, робить його цілісним завдяки суспільному розподілу праці (професійної спеціалізації) та соціалізації.

Соціальний закон – відносно сталий, систематично відновлюваний, необхідний, суттєвий зв'язок між соціальними явищами і процесами, який дозволяє пояснити минуле і сучасне, а також прогнозувати майбутнє.

Суспільство – найзагальніша система взаємозв'язків і взаємин між людьми, в яких проявляється їхня взаємозалежність одне від одного та які склалися історично; об'єднання людей, яке займає певну територію, відрізняється своєю культурою та соціальними інститутами.

Традиційна соціальна дія – дія, яка вчиняється за звичкою.

Афективна соціальна дія – дія, що визначається емоціями та почуттями.

Ціннісно-раціональна соціальна дія – дія, що визначається свідомою вірою у певну цінність поведінки незалежно від її успіху.

Цілерациональна соціальна дія – дія, що визначається очікуванням певної поведінки інших людей та використанням цього очікування як засобу для досягнення раціонально регульованих цілей з метою досягнення успіху.

Індивід – одиничний представник людського роду, окрема людина.

Людина – представник біологічного виду *Homo sapiens*, що є носієм якостей та особливостей, якими він відрізняється від інших живих істот (специфічна будова тіла, здатність до абстрактного мислення, членороздільна мова та ін.).

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Поняття соціології як науки.
2. Теоретична та емпірична соціології.
3. Передумови виникнення соціології.
4. Етапи історичного розвитку соціології.
5. Взаємозв'язок історії соціології з історією соціальної філософії та історією.
6. Протосоціологічні ідеї античності.
7. Особливості розвитку соціальних ідей в Середньовіччі та Відродженні.
8. Просвітництво: основні соціальні ідеї.
9. О. Конт як родоначальник соціології. Проект соціології.
10. Вчення О. Конта про суспільство.
11. Еволюціонізм та органіцизм у вченні Г. Спенсера.
12. Поняття соціального інституту у соціології Г. Спенсера.
13. Географічна школа в соціології.
14. Расово-антропологічна школа соціології.
15. Соціальний дарвінізм.
16. Психологічний еволюціонізм.
17. Психологія натовпу.
18. Інстинктивізм як напрям соціологічного психологізму XIX ст.
19. Соціально-економічна формація в концепції К. Маркса. Поняття соціальної революції.
20. Будова суспільства та місце в ньому людини в соціології К. Маркса.
21. Соціологізм Е. Дюркгейма.
22. Поняття солідарності в соціологічній теорії Е. Дюркгейма.
23. Соціологічна концепція Ф. Тьонніса.
24. Соціологія Г. Зіммеля.
25. „Розуміюча соціологія” М. Вебера.
26. Поняття соціальної дії в соціології М. Вебера.
27. Соціологія в Італії. Елітаризм В. Парето.
28. Особливості розвитку американської соціології.
29. Чиказька школа соціології: основні представники та напрями досліджень.
30. Соціологія в Колумбійському університеті.
31. Гарвардська школа соціології. Індустріальна соціологія.
32. Особливості розвитку та основні риси сучасної соціології.
33. Структурний функціоналізм Т. Парсонса.
34. Структурний функціоналізм Р. Мертона.
35. Теорія конфлікту (Ч.Р. Мілс, Л. Козер, Р. Дарендорф).
36. Символічний інтеракціонізм (Дж. Мід, Г. Блумер).
37. Фрейдизм у соціології.
38. Теорія соціального обміну (Дж. Хоманс, П. Блау).
39. Феноменологічна соціологія (А. Шюц).
40. Етнометодологічні дослідження в соціології (Г. Гарфінкель).
41. Неомарксизм у соціології (Франкфуртська школа: М. Хоркхаймер, Т. Адорно, Ю. Габермас).
42. Соціологічна концепція П. Сорокіна.

ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Вчення О. Конта про три стадії розумового та суспільного розвитку.
2. Зміст і структура соціології О. Конта.
3. Проблема відчуження в ранніх роботах К. Маркса.
4. Поняття соціального факту та «соціологізм» Е. Дюркгейма.
5. Соціологія релігії Е. Дюркгейма.
6. «Розуміюча соціологія» М. Вебера.
7. Соціологія релігії М. Вебера
8. Політична соціологія М. Вебера. Типи легітимного панування.
9. Факультет соціальних наук Чиказького університету в кін. ХІХ – поч. ХХ ст.: інституціоналізація соціології в США.
10. „Соціальна екологія” Роберта Парка.
11. Емпіричні проекти Чиказької школи.
12. Структура особистості в концепції Дж.Г. Міда.
13. Теорія соціальної структури та соціального простору П. Сорокіна.
14. Структурний функціоналізм та загальна теорія систем Т. Парсонса.
15. Теорія соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана
16. Психоаналітична концепція Е. Фрома.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності студентів здійснюється на основі накопичувальної системи оцінювання знань за 100-бальною шкалою. Академічні успіхи студента відображаються у відомостях успішності за 100-бальною, національною та шкалою ECTS. Співвідношення між шкалою оцінок ECTS, національною шкалою оцінювання та стобальною шкалою оцінювання відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Співвідношення між шкалою оцінок ECTS, національною шкалою оцінювання та 100-бальною шкалою оцінювання

<i>Шкала ECTS</i>	<i>Національна шкала</i>		<i>Університетська шкала (бали)</i>
A	5 («відмінно»)	зараховано	90 – 100
B	4 («добре»)		80 – 89
C	3 («задовільно»)		70 – 79
D			60 – 69
E			50 – 59
FX	2 («не задовільно»)	не зараховано	26 – 49 (із можливістю повторного перескладання)
F			1 – 25 (з обов'язковим повторним курсом)

Оцінки **«відмінно»** заслуговують студенти, знання яких підтверджують усебічну й глибоку обізнаність із матеріалом навчальної дисципліни, в тому числі ґрунтовне вивчення коментаторської літератури. Ця оцінка засвідчує також вільне орієнтування студента у суміжній проблематиці курсу, виконання практичних та завдань самостійної й індивідуальної роботи.

Оцінка **«добре»** передбачає ґрунтовні знання в обсязі навчальної програми дисципліни, належне вивчення матеріалів із переліку основної та частково додаткової літератури, ключових дискусійних ділянок курсу, часткове виконання практичних завдань та завдань самостійної й індивідуальної роботи. На таку оцінку заслуговує відповідь, яка підтверджує, що курс засвоєний студентом в обсязі основного матеріалу, але знання додаткової та коментаторської літератури мають частковий характер.

Оцінка **«задовільно»** передбачає володіння студентом знаннями в обсязі навчальної програми. А саме: знання основних літературних джерел, обізнаність із проблематикою курсу. Але, набутого обсягу знань недостатньо для всебічного осмислення суті навчальної дисципліни та

розв'язання проблемних ситуацій у реальних соціокультурних умовах на належному фаховому рівні.

Оцінка «*незадовільно*» ставиться тоді, коли відповіді студента підтверджують часткове (в окремих випадках – цілком незадовільне) засвоєння змісту курсу, відсутність мінімальних знань, необхідних для формування практичних навичок роботи в реальних соціокультурних умовах.

Відповідно до видів контролю знань і вмінь набутих студентом, 100-бальна шкала передбачає врахування оцінок поточної успішності, підсумкових балів, балів за контрольну роботу, балів за індивідуальну роботу, а також балів, отриманих за підсумками складання форми підсумкового контролю.

Розподіл максимальної кількості балів у процесі оцінювання знань студентів за підсумками десятого семестру з дисципліни «Історія зарубіжної соціології»

(форма підсумкового контролю – іспит)

Підсумковий бал із навчальної дисципліни за результатами навчання (максимально 100 балів) розраховують згідно з вимогами підсумкового контролю у формі іспиту. Бал складається із, по-перше, підсумкового семестрового балу (балу за семінарські заняття – максимального 25 балів, балу за модульну контрольну роботу – максимального 20 балів, балу за індивідуальну роботу – максимального 5 балів та (в окремих випадках) балу за участь у науковій роботі¹ –максимально 10 балів), що в сукупності становить максимального 50 балів; по-друге, – підсумків складання іспиту (максимально 50 балів).

Підсумкову оцінку поточної успішності обчислюють за показниками роботи на семінарських заняттях у формі оцінки, яка становить середнє арифметичне (заокруглене до сотих) усіх отриманих оцінок за семінарські заняття та оцінок за відпрацьовані заняття. Незадовільні оцінки (за винятком відпрацьованих) не враховують під час додавання оцінок, але вони входять до переліку загальної кількості одержаних оцінок.

Під час обчислення підсумкового балу враховуються: оцінки поточної успішності, виставлені в процесі проведення семінарських занять; підсумковий бал за контрольну роботу; бал за індивідуальну роботу та, у зазначених випадках, – бал за участь у науковій роботі.

¹ Студентові, який бере активну участь у студентській науковій роботі (має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, є членом студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад чи конкурсів з відповідної дисципліни), за поданням наукових керівників та рішенням кафедри до підсумкового семестрового балу додається максимального 10 балів (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 50 балів).

ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ТА ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Історія зарубіжної соціології» розроблена згідно з діючими вимогами й охоплює поточний та підсумковий контроль знань.

Поточний контроль

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється під час проведення лекційних, семінарських, індивідуальних консультаційних занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їхньої підготовленості до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю рівня знань студентів – виявити обсяг, глибину та якість сприйняття (засвоєння) матеріалу; а також виявити прогалини у знаннях студентів і реалізувати можливості їх усунення; стимулювати інтерес студентів до предмета.

Форми здійснення поточного контролю рівня знань студентів: усне опитування; письмове опитування; тести; дискусійне обговорення; індивідуальне розв'язання практичних завдань, творчих проблемних запитань. За підсумками поточного контролю знань, результати якого відображені в оцінках за семінарські заняття, наприкінці семестру виводять підсумкову оцінку поточного рівня успішності студентів – середнє арифметичне всіх отриманих оцінок.

Пропуски занять студенти відпрацьовують обов'язково. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з дня його пропуску. Невідпрацьовані вчасно пропущені заняття є підставою для недопуску студента до складання іспиту.

За бажанням студента дозволяється також відпрацювання однієї незадовільної оцінки, отриманої на семінарських заняттях в тому ж порядку. Якщо заняття не відпрацьоване в зазначений термін, отриману негативну оцінку враховують під час визначення підсумкової оцінки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы розвитку соціологічної думки [Текст]. – К. : Юніверс, 2004. – 688 с.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: „Academia-Центр”, „МЕДИУМ”, 1995. – 324 с.
3. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1 (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 544 с.
4. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 2 (П-Я): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 528 с.
5. Бурдьё П. Воспроизводство: элементы теории системы образования / Пьер Бурдьё, Жан-Клод Пассрон; [пер. Н. А. Шматко]; Моск. высш. шк. социал. и экон. наук. – М. : Просвещение, 2007. – 267 с.
6. Бурдьё П. Практический смысл / Пер. с фр.: А.Т.Бикбов, К.Д.Вознесенская, С.Н.Зенкин, Н.А.Шматко; Отв. ред. пер. и послесл. Н.А.Шматко. – М.: Просвещение, 2007. – 267 с.
7. Вебер М. Избранное. Образ общества: Пер. с нем. – М.: Юрист, 1994. – 704 с.
8. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н.Давыдова; Предисл. П.П.Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
9. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. Олександр Погорілий. – К: Основи, 1998. – 534с.
10. Гарфинкель Г. Исследование привычных оснований повседневных действий // Социологическое обозрение. – Том 2. – № 1. – 2002. – С. 42-70.
11. Гарфинкель Г. Исследования по этнометодологии. – СПб.: Питер, 2007. – 335 с.
12. Гарфинкель Г. Что такое этнометодология? // Социологическое обозрение. – Том 3. – № 4. – 2003. – С. 3-25.
13. Гофман А.Б. Традиционное или рациональное ? Интерпретация традиции в творчестве М.Вебера [Текст] // Социс. – 2008. – №4. – С. 120 – 129.
14. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. посібник / Г.В. Дворецька. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
15. Джери Д., Джери Дж. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1 (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 544 с.
16. Захарченко В.М. Погорілий О.І. Історія соціології від античності до початку ХХ ст. / В.М. Захарченко, О.І.Погорілий. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
17. Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб.: Питер, 2008. – 224 с.
18. Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008. – 224 с.
19. Лукашевич М.П. Соціологія. Загальний курс: підручник / М.П. Лукашевич. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 408 с.

20. Мартинов, А. Ю. Исторична соціологія (циклічна парадигма) [Текст] : монографія / А. Ю. Мартинов. – К. : Рада, 2004. – 288 с.
21. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України / В.М. Піча. – К.: Каравела, 2000. – 248 с.
22. Практикум з соціології: навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / За редакцією В.М. Пічі. – Львів: „Новий Світ-2000”, 2004. – 368 с.
23. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 688 с.
24. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навчальний посібник / за ред. А. Ручки. – К.: Вища школа соціології при Інституті соціології НАН України, 2007. – 363 с.
25. Соціологія: навч.посібн. / за ред. С.О. Макеєва. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання; КОО, 2008. – 566 с.